

HOE TRADITIONEEL IS DE NATUURBESCHERMING: EEN DISKUSSIE

Jan Abrahamse, Henny van der Windt

Naar aanleiding van het verschijnen van het themanummer 'landbouw en milieu' in Noorderbreedte 1984-3, zijn veel (vaak mondelinge) reacties in positieve en negatieve zin bij de redactie binnengekomen. Het is daarom dat we een aantal mensen hebben uitgenodigd voor een vervolgdiskussie.

Dit waren Klaas Voetberg, inspekteur Noord van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten en verantwoordelijk voor terreinbeheer in Friesland, Groningen en Drente, Jan van Dalen, medewerker van de Milieuraad Drenthe, Luitzen Walstra, planologisch medewerker bij het Landbouwschap in Friesland en één van de coördinatoren van een brochure die uitgegeven wordt met de Friese Milieuraad over milieuvriendelijker boeren, Ernst Oosterveld, bioloog en af en toe werkzaam voor Natuurmonumenten, binnen een werkgroep zoekt hij naar wegen om tot een betere integratie te komen tussen landbouw en natuurbescherming, Henk Hidding, akkerbouwer in de buurt van Hoogeveen-Emmen en actief in de Werkgroep Veenkoloniën en Rogier van Dijk, landbouwkundige, werkzaam bij de Stichting Landschapsonderhoud in Groningen, als vrijwilliger heeft hij gewerkt bij de Milieufederatie Groningen en zich vooral beziggehouden met landinrichting, vooral in het Zuidelijk Westerkwartier. De discussie werd geleid door Jan Abrahamse, eindredakteur Noorderbreedte en Henny van der Windt, ekologe, werkzaam bij de afdeling Wetenschap en Samenleving van de R.U. Groningen.

Een aantal reacties is bij Noorderbreedte binnengekomen naar aanleiding van een passage uit het artikel van Ernst Oosterveld waarin gesteld wordt dat Natuurmonumenten in 1905 is voortgekomen uit de be-

Van links naar rechts: Van Dalen, Walstra, Voetberg, Oosterveld, Van der Windt, Van Dijk, Hidding, Abrahamse

hoeften van een stedelijke elite.

Oosterveld: De particuliere natuurbescherming is ontstaan uit een andere betrokkenheid tot de natuur dan de boeren. De mensen toen zochten de natuur als genot, een middel om tot rust te komen en dat waren vooral de welgestelden. Natuurmonumenten heeft zijn wortels in meer adellijke kringen, zoals landgoedbezitters.

Voetberg: Natuurmonumenten is ontstaan doordat het Naardermeer een vuilstortplaats zou worden van Amsterdam. Het waren niet alleen welgestelden, Thijsse b.v. was een gewone onderwijzer. Toevallig is de natuur vaak beschermd door grondbezitters. Door defensie is veel natuurterrein bewaard gebleven, terwijl ik op dit moment dat niet aan militairen zou overlaten.

Ik zie nu dat linkse politici natuur- en milieuspekten verdedigen, terwijl rechtse politici en welgestelden er vaak niet zo zwaar aan tillen. Ik ben het dan ook niet met deze bewering eens.

Van Dalen: Het conflict tussen boeren en beschermers dateert na 1970 en daarom kan dat ook niet verklaard worden vanuit die begintijd.

Walstra: Ik denk inderdaad dat er een stedelijke elite is geweest die ook de tijd had om zich te verdiepen in het veiligstellen van natuurgebieden. Men richtte zich toen op incidenten zoals het Naardermeer, maar de natuurbescherming van nu is algemener en richt zich op het gehele landelijke gebied.

Hidding: Als ik tegenwoordig een vergadering van Natuurmonumenten bijwoon dan kan ik me niet aan de indruk onttrekken dat het de klub is van de knickerbockers. Gevoelsmatig komt er dan al een scheidsmuur tussen de boer die moet produceren en leven van die natuur en de natuurbeschermer waarvoor de natuur de vriend is. In de tijd dat Thijsse actief was, zagen ook boeren huizen hoog op tegen onderwijzers.

Terug naar 1900

In hetzelfde artikel van Oosterveld wordt gesteld dat de 'traditionele' natuurbescherming terug wil naar het beeld van 1900.

Oosterveld: Vaak is het doel van de traditio-

nele natuurbescherming het beeld van de rijke gevarieerde natuur, zoals Thijsse die beschreef. Dat gegeven ontken dat het agrarische kultuurlandschap de waarden heeft gekregen door de inspanning van de boer. Daarbij gaat het om de doelstelling die de traditionele natuurbescherming hanteert en niet om de middelen waarmee die wordt nagestreefd.

Voetberg: Bij Natuurmonumenten is dat zeker niet het geval. Tot voor kort is de invloed van de landbouw verrijkend geweest gezien vanuit natuur en landschap. Het aantal planten diersoorten heeft tussen 1950 en 1960 een optimum gekend. Ons beleid richt zich op zoveel mogelijk plant- en diersoorten en het jaar 1900 heeft daar niets mee te maken. Op de Dwingelose heide proberen we met moderne machines heidevegetatie terug te krijgen. Met de Grontmij zijn we bezig in het Fochteloërveen hoogveen te regenereren met behulp van natuurtechniek. We accepteren ook een relatienotabeleid. Als we iets anders zouden hebben dan deden we dat graag, maar bij gebrek aan beter werken we loyaal mee aan een modern landbouwbeleid.

Van Dalen: Bij natuurbescherming gaat het om het verkrijgen of behouden van een zo groot mogelijke diversiteit en om het natuurlijk evenwicht zoveel mogelijk in stand te houden.

Walstra: Natuurbescherming is steeds achter de maatschappelijke ontwikkeling aangehouden, het ideaal beeld is diversiteit en het in standhouden van natuurlijk evenwicht. Dat is ook in het overheidsbeleid doorgedrongen. Landbouw wordt daar ook steeds mee gekonfronteerd, maar is niet meer met dat natuurbeeld te verenigen. Ik ben ook nog nooit konstruktieve ideeën tegengekomen vanuit de hoek van Natuurmonumenten die betrekking hebben op het creëren van een nieuw stuk natuur.

Voetberg: Het gebied van Oostvaardersplasen wordt door Natuurmonumenten zeer hoog gewaardeerd en als een gehele ruilver-

kaveling op relatienotabasis gerealiseerd zou kunnen worden dan ben ik daar onmiddellijk voor. Als de landbouw in Friesland maar zijn best zou doen voor de weidevogels dan zouden we daar zeer tevreden mee zijn.

Hidding: Ik denk dat je tussen 1900 en 1940 niet zoveel verschil aan kunt treffen, als ik tenminste mijn vader en grootvader hoor. Verder wil ik noemen, dat er een verschil is tussen traditionele natuurbeschermers en de kritische biologen zoals bij het CLM (Centrum voor Landbouw en Milieu), een verschil dat vooral te maken heeft met de wijze waarop men boeren benadert. Het CLM dikteert de boeren niet, maar overlegt wat de mogelijkheden en moeilijkheden zijn om die diversiteit terug te krijgen.

Van Dijk: Het is wel degelijk zo, dat de terreinbeherende organisaties proberen om de verweving die er bestond tussen landbouw en natuurbescherming uit elkaar te halen. Ik ben er niet van overtuigd dat als je die verwevenheid uit elkaar haalt, je een grotere diversiteit krijgt, want het gaat om waarden die per definitie ontstaan zijn door de wisselwerking van landbouw en natuur en milieu. Ik ben er erg voor om het accent van natuurbescherming daár te leggen waar er nog mogelijkheden zijn om de natuur binnen de agrarische bedrijfsvoering te beschermen.

Voetberg: Ik ontken dat het uit elkaar trekken van die verwevenheid gebeurd is door de particuliere natuurbescherming. Je ziet dat bijvoorbeeld in Zuidwest-Drente. Het moment waarop de polarisatie begint is tijdens het presenteren van het streekplan. Dat plan is géént op het beleid van de rijksoverheid en met de relatienota begint het uiteentrekken van natuur en landbouw.

Van Dalen: Het is onterecht dat de milieubescherming de schuld krijgt van het uit elkaar trekken. In Zuidwest-Drente hebben we tot in het oneindige geprobeerd om die verwevenheid tot stand te krijgen.

In Zuidwest-Drente, met name in Ruinerwold, is de situatie zo dat hoe verder de lan-

derijen van de boerderij liggen, hoe interessanter het is voor natuur en milieu. We hebben daarover willen praten, maar daarvoor hebben we nooit de kans gekregen. Het DLG (Drents Landbouw Genootschap) en het Landbouwschap hebben er steeds voor gezorgd dat die tegenstelling verder is aangescherpt.

Oosterveld: Iets als een natuurlijk evenwicht bestaat niet. Dat natuur en milieu achteruitgaan is duidelijk, maar waar ligt de grens van het aanvaardbare?

Reservaatsvorming

Wat is de houding van de particuliere natuurbescherming tav. het stichten van nieuwe reservaten?

Van Dalen: Ik denk dat je van het oude landschap moet trachten wat te bewaren. Verder heb je de nieuwe landschappen, maar daartussen is ook nog een heel gebied. Als men kijkt op lange termijn, dan kan ik me voorstellen dat men denkt wat blijft er van de reservaten over, want de bedreigingen komen niet alleen via het grondwater en het oppervlaktewater, maar de zure regen dondert ook met bakken uit de lucht. Ik denk dat het stroomdallandschap van de Drentse A een heel goed voorbeeld is, hoe het zou kunnen werken. In de jaren '60 heeft men gekozen voor het reservaat dat zeer veel deining heeft veroorzaakt. Als je het nu in 1984 bekijkt, kun je vaststellen dat de bevolking in de streek het volledig geaccepteerd heeft en dat Staatsbosbeheer gelukkig iets heeft bijgeleerd omdat ze steeds meer boeren bij het beheer betrekken. Ik kan me voorstellen dat boeren tegenwoordig in het kader van de relatienota zeggen dat ze er helemaal geen zin in hebben, want het is tenslotte een kwestie van geld.

Hidding: Als we met rationalisatie, mechanisatie en chemie zo doorgaan, blijft er van de reservaten niets over. De natuurbescherming moet met de boeren overleggen. We moeten vechten voor geïntegreerde landbouw, waarbij bijvoorbeeld plantenveredeling niet alleen

Familie zwaan in een sloot bij Anjum

gericht is op opbrengstverhoging, maar op het telen van rassen die weer resistent zijn en waarbij we als boeren weer op een ekologischer manier met de natuur omgaan. Het stichten van reservaten en landschapsparken leidt tot niets op de lange termijn als we de vervuiling niet aanpakken.

Walstra: We moeten buiten de reservaten om veel meer contact krijgen met boeren en natuurbeschermers. Als je alleen bestuurders op een hoog abstraktienivo laat praten, kom je in het veld niet goed uit. Niettemin moeten er van hogerhand regels gesteld worden, want de kwestie van verzuring kun je niet in

het veld oplossen. Ik zie alleen wat in reser-
vaatvorming van zeer waardevolle gebieden. Door de spreiding over het land moet je de mensen ter plaatse bij de instandhouding betrekken.

Voetberg: Ik wil de uitdaging aangaan om met boeren samen te werken om, zoals Hidding zegt, een ekologischer manier te vinden om met natuur en landschap om te gaan. Natuurmonumenten doet dat al in Wommels. Ik kom echter zeer weinig boeren tegen die dat echt willen. De meeste boeren stemmen dan ook voor de ruilverkaveling.

Oosterveld: Ik denk dat je niet op de boeren moet gaan wachten, maar actief zoeken. En volgens mij doet Natuurmonumenten dat te weinig.

Voetberg: We hebben in Doldersum een bedrijf dat volgens LEI goed loopt. Ook in Wommels zijn goede perspectieven. Er gaat echter zeer veel tijd in zitten en ik zou veel meer willen doen aan nieuwe contacten zoeken met boeren, maar tijd en menskracht ontbreken.

Heel Nederland een relatiënotagebied
Biedt de relatiënota mogelijkheden voor geïntegreerde landbouw, waarbij natuur en landschap veilig gesteld worden en het inkomen van de boer gegarandeerd is?

Van Dalen: Ik zie daar wel brood in, zowel voor natuur en landschap als voor de landbouw. De EG-besluiten komen tegenwoordig hard aan voor de boeren. Het geïntegreerde landbouwmodel kan al concurreren met het gangbare model. Voor de boeren wordt dat dus financieel aantrekkelijker.

Van Dijk: Het idee van verwevenheid wat achter de relatiënota zit is een heel goed idee, de uitwerking is alleen anders uitgevallen. Naar mijn idee zou je van heel Nederland een relatiënotagebied moeten maken op volledig vrijwillige basis. Op die bedrijven, waar een vorm van natuurbeheer inpasbaar is, moet je dat zodanig stimuleren, dat het een reële keuze is voor de boer om of melk te produceren of natuur en landschap te beheren. Binnen de provincie Groningen maakt alleen de Milieufederatie Groningen zich hard voor verweving van landbouw en natuurbescherming. Binnen de relatiënota proberen de terreinbeherende instanties zoveel mogelijk terreinen veilig te stellen door ze aan te kopen.

Hidding: Als boer in Nederland heb ik maar 2 mogelijkheden: ik word een chemisch-wetenschappelijke boer of een biologisch-dynamische boer, een tussenweg is er momenteel niet. De relatiënota is niet van toepassing op de Veenkoloniën.

Walstra: De doelstellingen dekken elkaar niet, maar misschien kan er in de praktijk wel wat. We moeten niet te snel de relatiënota overboord gooien, dat kan wellicht als we

ander natuur-en/of landbouwbeleid krijgen.
Voetberg: Ik zie daar wel mogelijkheden in, maar de oplossing is niet ideaal. Het voorstel van Van Dijk vind ik beter. Ik denk dat de claim van Natuurmonumenten op reservaatvorming anders zal zijn als we de goed verweven gebieden, zoals Noord-Drenthe, Zuidwest-Friesland en het Westerkwartier beter intact houden. Aankopen kunnen dan tot een minimum beperkt blijven. Maar op dit moment is dat nog geen realiteit.

Ambtenaren-boeren en echte boeren

Moet de natuurbescherming zich bemoeien met het landbouwbeleid door bijvoorbeeld zitting te nemen in allerlei commissies?

Oosterveld: Ik denk dat de natuurbeschermingsorganisaties in agrarische gebieden zich te veel fixeren op hun eigen belangen en te weinig rekening houden met de belangen van de individuele boer en daarmee indirect de koude sanering van de boeren bewerkstelligt.

Hidding: Het is een goede zaak als de natuurbeschermers mee gingen praten en beslissen over het politieke gebeuren, nadat ze eerst de gebruikers van de open ruimte gehoord hebben. Dit gebeurt nog te incidenteel. Omgekeerd moeten boeren ook meer met milieuorganisaties gaan praten. De open ruimte is tenslotte een openbaar bezit.

Walstra: Op een lager nivo moet veel meer samengewerkt worden. In Friesland zijn we daar nu mee begonnen. In ruilverkavelingscommissies moet dat ook kunnen.

Voetberg: Ik vind dat we in de Centraal Cultuurtechnische Commissie (CCC) een punt bereikt hebben dat we ernstig moeten nadenken: doen we nog wel mee na Terschelling, waar de beleidsvoornemens van de rijksoverheid met voeten getreden werden.

Van Dalen: Het is van geval tot geval verschillend. We hebben ons wel eens uit de overleg-situatie teruggetrokken, maar het is een uiterste maatregel, want overleg tussen natuur en landbouw blijft een goede zaak.

Van Dijk: Meewerken op overheidsnivo kan op 2 manieren. Je kunt het doen zoals het tegenwoordig in de CCC en ruilverkavelingscommissies gebeurt, maar je kunt ook op je eigen manier invloed krijgen op het landbouwbeleid. Dat wordt door natuurbeschermingsorganisaties veel te weinig gedaan.

Van Dalen: Het probleem is dat er twee soorten boeren zijn: je hebt ambtenaren-boeren en echte boeren. Wat die ambtenaren-boeren willen ligt voor een lange reeks van jaren vast en dat betekent dat we precies weten hoe Nederland er uit komt te zien. En als dat gepaard gaat met uitstoot van arbeid in de landbouw zal ze dat worst zijn.

Als we proberen contact te krijgen met de boeren in de streek, is de moeilijkheid die die boeren vervolgens ook met hun standsorganisaties praten en dat heeft tot gevolg, dat de boeren daar in de problemen komen omdat die dat niet willen. Het fijnmazige net van de coöperaties in Drenthe is volledig opgeslokt door de DOMO. De introductie van het tankmelken is ook zo'n voorbeeld.

Walstra: Ik vind dat er veel meer overleg moet plaatsvinden met de boeren zelf.

Voetberg: Als de maatregelen van het EG-beleid zo blijven doorgaan, betekent dat dat veel boerenzonen geen boer meer kunnen worden. Wij zijn het niet eens met de volgende golf van schaalvergroting. Deze zal ontstaan door de superheffing. Als er geen tegenwicht komt zullen straks de grote intensieve bedrijven de melk-loze bedrijven ophalen. Dat betekent opnieuw een geruisloze uitstoot van veel arbeidskrachten.

Noodzakelijk rommelen in de marge

Is de directe samenwerking tussen boeren en natuurbeschermers niet alleen maar rommelen in de marge, omdat je zit met een overheids- en EG-beleid. Raken bovendien de maatregelen die je dan kunt nemen niet vooral de milieuhygiënische en energetische sektor en niet zozeer het behoud van het totale landschap?

Van Dijk: Op korte termijn zijn er best aangrijpingspunten om lokaal en regionaal zaken in een gunstige richting te sturen en dat moet een aanzet zijn om het beleid op langere termijn aan te pakken. Wellicht is het niet mogelijk om het totale landschap, zoals we dat nu kennen, te kunnen handhaven, maar je moet er wel aan werken.

Hidding: De enige manier is via bewustwording aan de basis het beleid te doorbreken.

Oosterveld: Het is inderdaad rommelen in de marge, maar het is wel noodzakelijk, omdat het van wezenlijk belang is om de verhouding met boeren te verbeteren. Iedere ingrijpende maatschappijverandering begint met gerommel in de marge. In Waterland hebben boeren ism. natuurbeschermers een eigen beheersplan gemaakt dat op behoud van het gehele landschap is gericht, waarbij weidewegs de nadruk hebben, omdat dat een zeer landschapsbepalend aspect is. Ook grondwaterstanden en perceleringspatronen zijn in dat plan opgenomen.

Voetberg: Rommelen in de marge kan een begin zijn om iets anders op te starten, daarom zitten we soms ook tegen ons zin in ruilverkavelingscommissies, waarvan we van tevoren weten dat we geen poot aan de grond krijgen.

Van Dalen: Je moet ergens beginnen en het zal zich als een olievlek uitbreiden, gezien ook de omstandigheden waar de boeren zich in bevinden en waarvan de overheid toch eens zal moeten inzien dat het zo niet kan.

Walstra: Het landbouwbeleid is erg indringend, maar dit rommelen in de marge kan de houding ten opzichte van natuur, milieu en landschap wel positief beïnvloeden. In de omgang met boeren bespeur ik vaak dat er te weinig kennis is van het historische cultuurlandschap en van de natuur in eigen omgeving. Via de standsorganisaties en op de agrarische scholen zou aan deze zaken meer aandacht moeten worden besteed.